

"Službeni glasnik BiH", broj 75/06. Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 8. do 14. studenog 2005. godine, donijelo je

O D L U K U

I.

Povijesna građevina – Donja džamija u selu Lukavica, zaseok Delići, općina Gračanica, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. broj 1388 (novi premjer), k.o. Lukavica, općina Gračanica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite i rehabilitacije, utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02 i 6/04).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Vlada Federacije dužna je osigurati sredstva za izradu i provedbu potrebne tehničke dokumentacije za zaštitu nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati financijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika, utvrđuju se sljedeće **mjere zaštite** koje se odnose na prostor definiran u točki I. stavak 2. ove odluke:

- dopušteni su isključivo konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine.

Uvrđuju se dvije etape izvođenja radova. **I. etapa** obuhvata izradu projekta u kome će biti sadržane hitne mjere zaštite:

- izvršiti ispitivanje i statičku analizu konstruktivnih dijelova objekta;
- izvršiti statičku konsolidaciju objekta i sanaciju konstruktivnih dijelova uz upotrebu tradicionalnih materijala i istih tehnoloških postupaka, u najvećoj mogućoj mjeri;
- zaštititi objekt od negativnih vanjskih utjecaja.

II. etapa obuhvata konzervatorsko-restauratorske radove:

- prilikom radova restauracije i konzervacije objekta neophodno je sačuvati izvorni izgled objekta;
- prilikom radova restauracije i konzervacije u najvećoj mogućoj mjeri koristiti izvorne materijale uz primjenu izvornih metoda obrade i njihove ugradnje.

Na parcelama, koje graniče sa parcelom na kojoj se nalazi nacionalni spomenik, dopuštena je isključivo gradnja objekata maksimalne visine P+1, odnosno 3,50 m do početka krovišta, i maksimalnog gabarita 10 x 10 m.

IV.

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno - planski spisi koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V.

Svatko, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u toč. II. – V. ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII.

Prema članku V., stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

IX.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Broj: 07.2-02-239/03-3
9. studenog 2005. godine
Sarajevo

**Predsjedatelj Povjerenstva
Dubravko Lovrenović**

O b r a z l o Ź e n j e

I. - UVOD

Na temelju članka 2. stavka 1. Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini («Službene novine Federacije BiH», br. 2/02, 27/02 i 6/04), «nacionalni spomenik» je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V. i VI. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Općina Gračanica podnijela je dana 10. veljače 2003. godine Povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika prijedlog za proglašenje Džamije Delići (Donja džamija) u Lukavici, zaseok Delići, općina Gračanica, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. Na temelju prijedloga, Povjerenstvo je pokrenula postupak za donošenje odluke o proglašenju predmetnog dobra nacionalnim spomenikom, u skladu sa člankom V. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i odredbama Poslovnika o radu Povjerenstva.

II. – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju predloženog dobra

nacionalnim spomenikom, izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (kopija katastarskog plana i zemljišno–knjižni izvadak),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis dobra i fotografije, podatke o eventualnim oštećenjima tokom rata, podatke o eventualnim intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje predloženog dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Zaselak Delići dio je sela Lukavica Donja i nalazi se u Tuzlanskom kantonu, općina Gračanica. Udaljeno je oko 20 km od centra općine prema sjeverozapadu i nalazi se na padinama planine Trebave. Objekt obuhvata k.č. br. 1388 (novi premjer), k.o. Lukavica, Federacija BiH, Bosna i Hercegovina.

Povijesni podaci

Naselje Gračanica je nastalo u srednjem vijeku, u blizini rudnika željeza. Godine 1463. Gračanica prvi put pada pod osmansku vlast, da bi sljedeće, 1464. godine, pala pod mađarsku i ponovno 1520. godine pod osmansku vlast.

Sjedištem prostranog kadiluka postaje 1572. godine, i to od rijeke Spreče do rijeke Save, obuhvatajući sljedeća naselja: Srebrenik, Gradačac, Orašje, Modriču i Šamac. Od 1600. godine postaje značajno bosansko sjedište trgovine i obrtništva i ima čaršiju i najmanje osam mahala i isto toliko džamija i mesdžida.

Oko Gračanice raspoređen je veliki broj sela i zaselaka čiji stanovnici su se uglavnom bavili poljoprivredom i stočarstvom. Svoje proizvode najčešće prodaju u Gračanici.

Džamija u selu Donja Lukavica podignuta je za potrebe stanovništva sela, iako je na udaljenosti od samo stotinjak metara smještena starija džamija, koja je ubilježena na starom austrougarskom planu iz 1885. godine, a koja još uvijek postoji i koju koriste mještani(1). Ne zna se točna godina izgradnje Donje džamije, ali je u narodu ostala poznata kao «Inat džamija».

Prema podacima dobijenim u Medžlisu IVZ objekt je nastao u vrijeme austrougarske uprave u BiH, oko 1900. godine. Neki od elemenata koji su primijenjeni na ovom objektu idu u prilog ovoj tvrdnji. To se prije svega odnosi na oblik i veličinu prozorskih otvora na objektu, detalje drvenih elemenata i način obrade drveta. I sama starost nadgrobnika u haremu pokazuje da objekt nije mogao biti stariji niti mlađi od 1914. godine.

2. Opis dobra

Džamija pripada tipu pravokutnih džamija sa unutrašnjim mahvilom, četverostrešnim krovom i drvenim minaretom.

Dimenzije objekta su 8,13 x 5,30 m. **Ulaz** se nalazi sa sjeverozapadne strane, gdje se nalazi drveni trijem širine 1,56 m i čija konstrukcija je oslonjena na drvenu gredu - podvlaku i šest drvenih stupova kvadratnog presjeka.

Sa sjeverozapadne strane se nalaze dvokrilna drvena vrata kroz koja se ulazi u pretprostor džamije i gdje se sa jugozapadne strane nalazi stubište koje vodi na mahfil i minaret.

Sa iste strane na kojoj se nalazi **trijem**, na katu, približno na sredini raspona, nalazi se manji pravokutni prozorski otvor, koji je konstrukcijom trijema djelomično zaklonjen, tako da je ulazni trijem najvjerojatnije nastao nešto kasnije.

Posmatrajući koncepciju džamije, izgled pretprostora i činjenicu da se na pregradnom zidu između glavnog molitvenog prostora i pretprostora nalaze dva prozora istog oblika i dimenzija kao i prozorski otvori na vanjskoj fasadi, moguće je da je džamija ranije imala kvadratičnu osnovu i da je imala sofe, koje su, zbog želje za proširenjem prostora, naknadno pregrađivane i zazidane. U prilog ovoj činjenici ide i raspored konstruktivnih elemenata – stupova i greda, koji je zbog trošnosti objekta vidljiv sa vanjske strane.

Džamija ima ukupno 9 **prozorskih otvora** raspoređenih u dvije razine, od čega su četiri u donjoj i pet u gornjoj zoni. Konstruktivni sustav objekta je bondruk, gdje je ispuna urađena od ćerpića i cigle. Zidovi su debljine 20 cm i sa vanjske i unutrašnje strane su ožbukani i objeljeni vapnom.

Džamija ima vrlo jednostavan enterijer. **Mihrab** je bez dekoracije i, osim drvenog rama i zakrivljene mihrabske niše, ni po čemu drugom se ne izdvaja od ostatka zidne mase. Površina prostora za molitvu je povećana izgradnjom drvenog **mahfila** koji se proteže do polovice duljine objekta. Konstrukcija mahfila je oslonjena na četiri drvena stupa sa ukrašenim kapitelima i jastucima.

U sredini mahfila nalazi se prostor za mujezina. Donja strana mahfila je sa čela ukrašena drvenom dekoriranom daskom (*čenarkom* ili *kanarkom*(2)). Sa gornje strane je postavljena jednostavna drvena ograda visine 70 cm. Naknadnim intervencijama je cjelokupna konstrukcija obojena zelenom i bijelom masnom bojom. U džamiji se nalaze **ćurs** i **mimber**. Mimber je također vrlo jednostavan i djelo je nekog domaćeg majstora. Džamija u enterijeru ima ravnu drvenu tavanicu koja je ožbukana.

Džamija je pokrivena četverostrešnim krovom sa crijepom kao krovnim pokrivačem. Donja strana strehe je ukrašena drvenom dekoriranom daskom.

Minaret džamije je drven i ima osam stranica. Na cca 2/3 visine nalazi se šerefe sa željeznom ogradom. Sa vanjske strane minareta je obložena limom, koji je kasnije obojen bijelom masnom bojom.

Oko džamije se nalazi manji harem gdje su mezari novijeg datuma. Najstariji koji je moguće pročitati potječe iz 1914. godine.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Objekt nije bio zaštićen.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Na objektu osim radova na održavanju nikada nisu izvedeni stručni konzervatorsko-restauratorski radovi. Radove na održavanju objekta izvršavali su mještani.

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom u stanje na terenu 8. travnja **2004.** godine ustanovljeno je sljedeće:

- krovna konstrukcija objekta – pokrov je oštećen i oborinska voda je na nekoliko mjesta prodrla u enterijer objekta,
- najveća oštećenja vidljiva su na stropnoj konstrukciji, gdje je došlo do njezine deformacije i otpadanja dijela žbuke površine cca 8 m² sa tendencijom daljnjeg širenja oštećenja,
- u enterijeru je na nekoliko mjesta došlo do prodora kapilarne vlage; najviše je ugrožen dio objekta koji se nalazi uz sjeveroistočni zid i podnožje niše mihraba,
- konstrukcija minareta je u lošem stanju, tako da postoji opasnost da dođe do njegovog rušenja,
- nije poznat stupanj oštećenja nosive krovne konstrukcije, niti stropnih greda,
- žbuka kojom je objekt bio obložen je u jako lošem stanju, tako da su cjelokupnom dužinom objekta vidljivi elementi nosive drvene konstrukcije koji su na taj način izloženi djelovanju atmosferske vode.

Objekt kakav je u trenutnom stanju nije uslovan.

6. Specifični rizici

Usljed dugogodišnjeg neodržavanja i nepoduzimanja mjera zaštite, odnosno zbog prodora oborinske vlage u konstrukciju, objekt je doživio teška oštećenja krova.

Uočeno je prisustvo kapilarne vlage.

III. – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima (Službeni glasnik BiH», br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo je donijelo odluku kao u dispozitivu. Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje

E. Simbolička vrijednost

- E. II. Sakralna vrijednost
- E. III. Tradicionalna vrijednost
- E. V. Značaj za identitet skupine ljudi

F. Ambijentalna vrijednost

- F. I. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline
- F. II. Objekt ili skupina objekata je dio cjeline ili područja

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- zemljišno–knjižni izvadak,

- fotodokumentacija.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja povijesne građevine nacionalnim spomenikom, korištena je sljedeća literatura:

1994. Kulenović, dr. Salih, *Gračanica i okolina, Antropogeografske i etnološke odlike*, Tuzla, Muzej istočne Bosne, DD "GRIN", Gračanica

1997. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne I Hercegovine*, knjiga 2, Istočna i centralna Bosna, Veselin Masleša, Sarajevo

2004. Mirzah, Fočo, *Izveštaj sačinjen na službenom putu u selu Donja Lukavica*

(1) Džamija je u nekoliko navrata obnovljena samoinicijativom od strane mještana uz upotrebu suvremenih materijala – betona, cementne žbuke i sl.

(2) Čenar- tur. - kraj, rub, okolica